

RAQAMLI SAVODXONLIK VA TARIXIY TAFAKKUR: BO'LAJAK O'QITUVCHILARNI TAYYORLASHDA INTEGRATIV YONDASHUV

DIGITAL LITERACY AND HISTORICAL THINKING: AN INTEGRATIVE APPROACH TO PRE-SERVICE TEACHER TRAINING

ЦИФРОВАЯ ГРАМОТНОСТЬ И ИСТОРИЧЕСКОЕ МЫШЛЕНИЕ: ИНТЕГРАТИВНЫЙ ПОДХОД К ПОДГОТОВКЕ БУДУЩИХ УЧИТЕЛЕЙ

To'ranazarova Muxlisaxon Davlatjon qizi

Qo'qon DPI tayanch doktoranti

toranazarovamuxlisa@gmail.com TEL:+998905895558

<https://doi.org/10.5281/zenodo.20622740>

Annotatsiya: Maqolada raqamli savodxonlik va tarixiy tafakkurning o'zaro bog'liqligi tahlil qilinadi. Bo'lajak tarix fani o'qituvchilarini tayyorlashda ushbu ikki ko'nikmalar majmuasini integratsiya qiluvchi yondashuv ishlab chiqilgan. Raqamli muhitda tarixiy ma'lumotlarni topish, baholash, sintez qilish va etkazish jarayonlari tarixiy tafakkurning rivojlanishi bilan chambarchas bog'liqligi ko'rsatilgan. Virtual muzeylar ushbu integratsiyani amalga oshirishdagi eng samarali vositalardan biri sifatida tavsiya etilgan.

Kalit so'zlar: raqamli savodxonlik, tarixiy tafakkur, integrativ yondashuv, ТРАСК, raqamli ta'lim

Abstract: This article analyses the relationship between digital literacy and historical thinking. An integrative approach for combining these two skill sets in pre-service history teacher training is developed. The interconnection between processes of finding, evaluating, synthesising, and communicating historical information in digital environments with the development of historical thinking is demonstrated. Virtual museums are recommended as one of the most effective tools for realising this integration.

Keywords: digital literacy, historical thinking, integrative approach, ТРАСК, digital education

Аннотация: В статье анализируется взаимосвязь цифровой грамотности и исторического мышления. Разработан интегративный подход к подготовке будущих учителей истории. Виртуальные музеи рекомендованы как один из наиболее эффективных инструментов.

Ключевые слова: цифровая грамотность, историческое мышление, интегративный подход, ТРАСК, цифровое образование.

Kirish. XXI asr ta'limi oldiga qo'yilgan asosiy talablardan biri — o'quvchilarda raqamli savodxonlikni rivojlantirishdir. Shu bilan birga, tarix ta'limining bosh vazifasi tarixiy tafakkurni shakllantirishdan iborat. Bu ikki yo'nalish bir-birini ziddiyatga chiqaradigan emas, balki bir-birini to'ldiradigan va boyitadigan soha sifatida qaralishi lozim.

Lévesque (2008) ta'kidlaganidek, raqamli savodxonlik ham xuddi tarixiy tafakkur kabi shunchaki texnik ko'nikmalarni egallab olishdan iborat emas — u ma'lumotni samarali topish, tanqidiy baholash, sintez qilish va etkazib berishni o'z ichiga oladi. Bu ikki ko'nikmalar to'plamining kesishish nuqtasida virtual muzeylar turadi.

ADABIYOTLAR TAHLILI. Raqamli savodxonlik — bu raqamli texnologiyalar va resurslardan maqsadli, samarali va tanqidiy foydalanish qobiliyatidir. DigComp (Raqamli Kompetensiya Ramkasi, 2022) bo'yicha raqamli savodxonlik besh asosiy sohani: ma'lumotlar va ma'lumot savodxonligi, kommunikatsiya va hamkorlik, raqamli kontent yaratish, xavfsizlik va muammolarni hal etishni o'z ichiga oladi.

Zhang, Yang va Zheng (2026) ning tizimli tahlilida ta'kidlanishicha, bo'lajak o'qituvchilar kundalik vazifalar uchun yetarli raqamli ko'nikmalarga ega bo'lsalar-da, raqamli kontent yaratish, pedagogik integratsiya va muammolarni hal etish sohalarida zaifroq natijalarni ko'rsatmoqda.

Tarix o'qituvchisi uchun zaruriy raqamli kompetensiyalar orasida quyidagilar alohida ajralib turadi: raqamli tarixiy ma'lumotlar bazalaridan foydalanish (JSTOR, Europeana, arxivlar); virtual muzeylar va raqamli ta'lim resurslarini pedagogik maqsadlarda qo'llash; raqamli vositalar yordamida tarixiy kontent yaratish; o'quvchilarning raqamli savodxonligini rivojlantirishga yo'naltirish.

Raqamli muhit tarixiy tafakkurning amalga oshirish uchun yangi imkoniyatlar yaratadi. Internet va raqamli arxivlar orqali birlamchi manbalarga (primary sources) kirishimkoniyatining kengayishi tarixiy tafakkurni demokratlashtirib, uni faqat ixtisoslashgan tadqiqotchilar uchun emas, o'quvchilar va o'qituvchilar uchun ham amaliy ko'nikma sifatida shakllantirishga imkon beradi.

Shu bilan birga, raqamli muhitdagi ma'lumotlar to'fonida soxta tarixiy ma'lumotlar, propagandistik kontent va manipulyatsion tarixiy interpretatsiyalar ham mavjud. Shuning uchun tarixiy tanqidiy tafakkur raqamli muhitda yanada muhim ko'nikmaga aylanmoqda.

NATIJA. Virtual muzeylar raqamli savodxonlik va tarixiy tafakkurni integratsiya qilishda noyob vosita sifatida xizmat qiladi. Virtual muzey bilan ishlash jarayonida o'rganuvchi bir vaqtning o'zida raqamli resurslarni topish va baholash, tarixiy artefaktlarni tahlil qilish, tarixiy kontekstni tushunish va raqamli kontent yaratish ko'nikmalarini qo'llaydi.

Tarix bo'yicha o'qituvchilarni tayyorlash dasturlarida raqamli tarixiy tafakkurni rivojlantirish uchun virtual muzeylardan foydalanish virtual muhitda tarixiy fikrlash ko'nikmalarini rivojlantirishning samarali usuli sifatida tan olinmoqda.

TPACK (Technological Pedagogical Content Knowledge) modeli bo'lajak tarix o'qituvchilarini tayyorlashda raqamli savodxonlik va tarixiy tafakkurni qanday integratsiya qilish mumkinligini ko'rsatib beradi. Texnologik bilim (TK), pedagogik bilim (PK) va predmet bilimi (CK) ning uyg'unligidan iborat bo'lgan TPACK tarix ta'limida virtual muzeylardan samarali foydalanish uchun asosiy ramka hisoblanadi.

Integrativ yondashuv asosidagi amaliy mashg'ulotlar quyidagi bosqichlarni o'z ichiga olishi mumkin: birinchi bosqich — virtual muzeyda tarixiy artefaktlarni qidirish va saralash (raqamli savodxonlik: ma'lumot va ma'lumotlar savodxonligi); ikkinchi bosqich — topilgan materiallarni tarixiy tafakkur mezonlari asosida tahlil qilish; uchinchi bosqich — tahlil natijalarini raqamli formatda taqdim etish (raqamli kontent yaratish); to'rtinchi bosqich — guruhda muhokama va refleksiya.

Xulosa. Raqamli savodxonlik va tarixiy tafakkurning integratsiyasi bo'lajak tarix fani o'qituvchilarini zamonaviy ta'lim talablariga mos tayyorlashning asosiy yo'nalishlaridan biridir. Virtual muzeylar ushbu integratsiyani amalga oshirishda noyob pedagogik potentsialni

namoyon qiladi. Pedagogika oliy ta'lim muassasalari ushbu imkoniyatdan to'liq foydalanish uchun o'quv dasturlarini qayta ko'rib chiqishlari va virtual muzeylarni tarix o'qituvchilarini tayyorlash kurslariga majburiy tarzda kiritishlari maqsadga muvofiqdir.

Adabiyotlar, References, Литературы:

1. Lévesque, S. et al. (2013). Looking to the future to understand the past: A survey of pre-service teachers' experiences with digital technologies in relation to teaching history. *Canadian Journal of Education*.
2. Zhang, L., Yang, C., & Zheng, Y. (2026). Digital competence for sustainable education of pre-service teachers: A systematic literature review (2014–2024). *Frontiers in Psychology*. <https://doi.org/10.3389/fpsyg.2025.1710983>
3. Mishra, P., & Koehler, M. J. (2006). Technological pedagogical content knowledge. *Teachers College Record*, 108(6), 1017–1054.
4. Vuorikari, R. et al. (2022). DigComp 2.2: The digital competence framework for citizens. European Commission.
5. Marovah, T., & Ncube, H. (2023). The pedagogical value of museums in the teaching and learning of secondary school history. *The Social Studies*, 115(2), 81–91.
6. Issayev, M., & Apendiyev, T. (2025). Teaching history with the help of information and digital technologies. *E-Learning and Digital Media*.